

Presidendi rahvaluulepreemia ning aasta 2011 Eesti Rahvaluule Arhiivi kogumistöös

Emakeelepäeva eelõhtul, 13. märtsil andis Eesti Vabariigi President Toomas Hendrik Ilves Eesti Kirjandusmuuseumis üle 2011. aasta rahvaluule kogumispreemiad. Samas tegi Eesti Rahvaluule Arhiiv kokkuvõtteid ka 2011. aasta kogumistööst ning tunnustati parimaid vabatahtlikke kogujaid. Eesti Vabariigi Presidendi rahvaluulepreemia on rahaline autasu, millega tunnustatakse rahvaluulearhiivi vabatahtlikke kaastöölisi. Preemia eelkäijaks on aastatel 1935–1940 jagatud Riigivanema autasu parimatele rahvaluulekogujatele.

Arhiivi kogumistöö taustal sobivad möödunud aasta märksõnadeks kultuuride paljusus ning erinevad kultuuritahud. Meie seas elab erinevaid subkultuure, eri konfessioone, eri elustiile ning erinevaid traditsioone tunnistavaid inimesi. Ka 2011. aasta kogumistöö eest presidendi preemia saanud inimesed on talletanud just nende märksõnadega hõlmatavat.

Leelo Kund ja **Margit Korotkova** (MTÜ Koostöö- ja arenduskoda Võhandu) andsid aastal 2011 Eesti Rahvaluule Arhiivile üle oma Setumaa välitöödel (2008–2010) projekti “Õigeusu ja rahvapärane traditsioon Setumaal ning selle lähialadel” käigus kogutud ja korrastatud ning andmetega varustatud materjalid: 277 arvutilehekülge tekstina, 217 digifotot, 61 helifaili intervjuudega ja 6 videofaili. Projekti toetas Leader-meetme kaudu PRIA. Territoriaalselt hõlmasid välitööd Räpina ja Mikitamäe valda. Intervjueriti 58 kohalikku inimest (vanus 42–89 aastat), küsitletute seas oli nii setusid kui ka vene rahvusest inimesi. Vestluste keskmes olid projekti nimetusele vastavalt usund ja kombestik (nii kiriku- ja koguduste elu kui ka rahvauskumused, pühadekombed jne), kuid sinna lisandus pärimuslik ja biograafiline taust.

Age Kristel Kartau on alates 2008. aastast salvestanud Tai massaaži Eestisse toojate elulugusid, küsitletud on massööre ja massaažiõpetajaid. Kultuurilooliselt on tegemist äärmiselt huvitava materjaliga, mis annab ülevaate alternatiivmeditsiini ühe suuna arenguloost. Kuid nagu iga eluloolise materjali puhul, tulevad ka antud elulugudesse sisse ühiskondlikud teemad, ning nii saab nende kaudu ka ülevaate Eesti elust üldisemalt. Et tegemist on väikese rühma spetsiifilise pärimusega, tuleb siin esile tõsta preemiasaajat ning laiemalt arhiivi kaastöölise vajalikkust, sest ilma eelteadmiste ja kontaktideta ei ole võimalik vajalikul tasemel intervjuusid läbi viia.

Kokku on Age-Kristel Kartau 2010. ja 2011. aastal arhiivile üle andnud 48 tundi helisalvestisi ja nende salvestuste litereeringuid 300 lk ulatuses.

Triin Kusmin on pärandkultuuri jäädvustamisel ning säilitamisel teinud ära tänuväärse töö. Ta on kogunud kohapärimust pärandkultuuri kaardistamise ja uurimise käigus Riikliku Metsamajanduskeskuse puhkealadel ja looduskeskustes. Erinevalt sellealastest europrojektidest ei ole tema töö piirdunud üksnes objektide kaardilekandmisega, vaid kohapärimuslike teadete kõrval on uurija huviorbiidis olnud ka elulooline ja etnograafiline materjal, aga ka rahvaluule laiemalt. Triin on koostanud arhiivile oma kogutud materjalide põhjal ülevaate Oandu ümbruse kohapärimusest, aga ka Lääne-Virumaa, Tartu- ja Võrumaa traditsioonist. Kokku on materjali 23 tundi, sellele lisanduvad lindistatu mahakirjutused.

EV Presidendi rahvaluulepreemia saajad koos presidendiga: (istuvad vasakult) Leelo Kund ja Triin Kusmin, seisavad vasakult Margit Korotkova, Toomas Hendrik Ilves ja Age Kristel Kartau. Alar Madissoni foto.

Möödunud aastal täienesid Eesti Rahvaluule Arhiivi kogud nii vabatahtlike pärimusekogujate saadetiste, õpilaste ja tudengite töö kui ka TeateTantsu kogumisaktsiooni tulemusena. Ühtekokku lisandus üle 8000 lk materjali, peale selle rohkelt heli- ja videosalvestusi ning fotosid nii vanematel kui kaasaegsetel kandjatel.

Tuntavat täiendust tõi arhiivile 2011. aasta augustikuus toimunud TeateTants. Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Seltsi eestvedamisel korraldati augustis kogu Eestit kaasa haaranud teatetantsimine, kus erinevad tantsurühmad andsid kaheksa ööd ja päeva katkematult üksteisele üle teatepulka. Kokku tantsiti läbi 15 maakonna (1000 kilomeetrit), ettevõtmises osales 6000 inimest.

Teatetantsuga liitus tantsupärimuse kogumise aktsioon, mille käigus teatepulga vahetas välja mälupulk ning TeateTantsus osalevad tantsurühmad panid mälupulkadele kirja oma rühmapärimust, lisasid fotosid, videoid ja muid materjale. Kokku täideti 189 mälupulka, mille kogumaht ulatub umbes 77 gigabaidini.

Erinevat pärimuslikku materjali on väga heal tasemel kogutud Eesti eri piirkondadest. Kaie Humal ja Vello Kütt jätkasid Võrtsjärve-äärsete külade pärimuse, ajaloo ja kultuuriloo kogumisega, Arvi Liiva Palamuse kihelkonna traditsiooni jäädvustamisega.

Sihtasutus Rebala Fond viis Rebala Muinsuskaitseala muuseumi kuraatori Triin Äärismaa juhtimisel 2011. aasta juulist kuni novembrini läbi välitööd Jõelähtme kihelkonnas. Projekt oli suunatud Jõelähtme piirkonna noortele ja kohalikele kultuurihuvilistele, tekitamaks ja süvendamaks neis huvi pärimuse ja selle kogumise vastu. Projekti toetas Leaderi meetme kaudu PRIA. Välitöödel osales seitse noort kogujat

ning intervjueriti ja salvestati seitsetteist kohalikku elanikku. Vestluste temaatika keskendus esmajoones Jõelähtme kihelkonna tähenduslikele paikadele, laiemalt aga ka küla- ka isikuloolisele ainesele. Kõigi intervjuude litereeringud (277 lk) on nüüdseks jõudnud ERA digikäsikirjakogusse.

Anni Oraveerilt laekus mullu 180 lk pimedate pärimust ja murdejutte, Kaleph Jõulult 102 lk materjali. Arvi Liiva saatis anekdoote ja digifotosid Palamuse kihelkonnast Patjalast, Anna Rinne kaastöö “Teater ja mina”, Maret Lehto Muhu laule Jaan Pautsilt, August Vokilt ning mälestusi Pauliine Vapperist ja Jaagu Juulast. Ellen Randoja on üles kirjutanud pajatusi, laule, pulmakirjeldusi jm, Anu Soon kaasaegset pulmakombestikku, ütlushi ja mitmesuguseid uskumusi, Jaan Malin netinalju jm, Kaie Humal ja Vello Kütt jätkasid Võrtsjärve-äärsete külade pärimuse, ajaloo ja kultuuriloo kogumist.

Suured ja sisukad kaastööd on kodu-uurija Oskar Raudmetsa (1914–2003) käsikirjad: 249 lk Harjumaad puudutavaid folkloorseid kirjapanekuid, ning Vassili Kolga pärand: laulud, Simiste küla ajaloo alane materjal, omalooming jm, selle mahuka kogumi andis muuseumile üle koguja tütar Esperinda Meikar.

Eda Kalmre vahendusel jõudsid arhiivi laste jutuvõistluse “See juhtus Toomemäel” kirjutised, võistluse läbiviija oli Epp Nõges Tartu Linnaraamatukogust.

Rahvaluule arhiivi kogud täienevad ühe rohkem erinevate kultuuride ning rühmade, näiteks Eesti diasporaa pärimusmaterjalidega. Igor Tõnuristilt laekusid 1980. aastatel Siberi setudelt ja eestlastelt lindistatud materjalid (vahendas Anu Korb), Aivar Jürgensonilt Siberi eestlastelt ja setudelt 1999–2000 ning Brasiilia ja Argentina eestlastelt 2007 ja 2009 lindistatud kassetid ja helifailid.

Arhiivi kaastööliste hulgas on seekord jälle tudengeid. Eleene Sammler tõi seoses oma bakalaureusetööga teaduskäibesse ning andis arhiivile üle laste kirjad jõuluvanale, mis olid aastail 2009–2010 pandud Tartu jõululinna jõuluvana postkasti. Kirjad on väga meeleolukad ning räägivad laste ja ka pisut suuremate inimeste soovide kaudu nende lootustest, tahtmistest ja unistustest.

Tallinna Ülikooli Kunstide Instituudi koreograafia osakonna tudengid Sille Kapperi juhendamisel filmisid ja kirjeldasid oma kogumispäevikutes 2011. aasta Viljandi pärimusmuusika festivali spontaanset tantsuelu. Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia tudengid Janika Orase juhendamisel on 2011. aastal teinud välitöid Kihnus ja Setumaal ning andnud arhiivile üle filmimaterjali paasapäevast Obinitsas, Mere päevast Kihnus, intervjuusid jm välitöödel kogutut.

Nii kirjandusmuuseumi rahvast kui ka laiemat üldsust rõõmustab kindlasti üks lõpulejõudnud suurtöö. Nimelt on nüüd tervikuna digiteeritud ja võrgus vaatamiseks kättesaadavad Jakob Hurda rahvaluulekogu köited. Kokku on neid 115 tuhat lehekülge, 162 köidet. Sama projekti raames loodud failihoidla Kivike (<http://kivike.kirmus.ee>, Kirjandusmuuseumi Virtuaalne Kelder) võimaldab kogu kirjandusmuuseumi üha kasvavaid digitaalkogusid säilitada turvaliselt (vastavalt tänapäeva nõudmistele) ja parandab oluliselt meie kogude kättesaadavust veebi kaudu. Projekti juht on Kadri Tüür, IT-lahenduse teostaja AS Piksel.

Kuid materjali digitaliseerimine ei võta meilt vastutust paber kandjate nõuetekohasest hoidmisest. Hiljuti pääses muuseumi juurdeehitustööde käigus hoidlatesse vesi. Kahjustada said mitmed arhiivraamatukogu ning Eesti kultuuriloolise arhiivi trükised ja käsikirjad. Kuid muuseumile töörohked ajad töid välja selle, mida tuleb toonitada ka rahvaluule arhiivi kaastöötajate austamisüritusel – vabatahtliku töö hindamise ja

hoolimise olemasolu. Muuseumi üleskutsele aidata kahjusaanud trükiseid korrastada, reageeriti aktiivselt. Abistamas käisid mitmed kirjandusmuuseumi endised töötajad, Tartu pensionärid, Tartu Ülikooli tudengid ja vilistlased, Jaan Poska Gümnaasiumi õpilased eesotsas eesti keele õpetaja Kristina Udega, Tartu Kutsehariduskeskuse personalitöö praktikandid.

Kirjandusmuuseum tänab kõiki oma vabatahtlikke abilisi ja kaastöölisi!

Astrid Tuisk

Noorte hääled 2012

Seitsmes konverents “Noorte hääled” toimus 25. aprillil Eesti Kirjandusmuuseumis ja 26. aprillil Eesti Rahva Muuseumi näitusemajas, konverentsi toetasid Eesti Kultuurkapital ja Tartu Nefa Rühm.

Tartu Ülikooli (TÜ) magistrant Lona Päll analüüsis keskkonnakogemust ja folkloori Kakerdaja raba näitel. Ettekandja oli intervjuueerinud kohalikke elanikke, giide ja loodusfotograafe, kellest enamik olid sündinud mujal. Samuti oli L. Pällil võimalus vaadelda mõningaid säilinud külalisraamatuid, kuhu rabakülastajad olid teinud sissekandeid. Ettekandja võis tõdeda, et giidid loovad uut pärimust, pikaajalise rabaskäimise kogemusega inimesed aga kipuvad raba vältima tarbijalikkuse ja turismi tõttu. Rabal on seal elanute eluloojutustuses kindel koht, ülevõetud kohapärimus on sisserännanutel aidanud kohaneda.

Eesti Humanitaarinstituudi doktorant Kristiina Tiideberg kõneles Virumaa tsässonatest, võrreldes neid Setu ja Eesti lähiümbruse tsässonatega. Põhirõhk oli Iisaku tsässonatel ja sealsetel poluvernikutel ning nendega seostuvatel ajaloolistel ja folkloorsetel momentidel. Säilinud on erinevad pärimuslikud lood kabelitest, samuti on võimalik kasutada mitmeid ajaloolisi märkmeid ja varasemaid uurimusi. Ettekandja sooviks oli avada laiemalt rahvaliku õigeusu tavadid ning osutada põliselt Eesti aladel elanud religioossete rühmade paljususele ja usukommete mitmetahulisusele.

TÜ etnoloogia bakalaureusetudeng Liset Marleen Pak keskendus memoraadile ning selle kollektiivsele aspektile isikliku ja lähisõpruskonna kogemuse põhjal. Ettekandja analüüsis koolipõlves ühe vaimude väljakutsumise seansi järel tekkinud memoraate ning võrdles informantide detailitäpsust ja jutumotiive, lähtudes ühtlasi jutustajate isiklikest uskumustega seotud seisukohtadest. Kuulajaskonnas tekitas elevust avastus, et kõnealune memoraat on koolipärimuse kogumise raames ühe variandina talletatud ka arhiivi.

Tallinna Ülikooli (TLÜ) magistrant Anna Jevtšišina esitles oma bakalaureusetöö tulemusi. Uuritavaks teemaks olid viha ja vihtlemisega seotud maagilised toimingud eesti vanemas ja tänapäeva saunatraditsioonis. Ettekandja oli küsitlenud informante Väike-Maarja alevisaunas ning internetis saunasõprade klubide kaudu. Ettekandja võis tõdeda, et ehkki mõndagi vanemast maagilisest ja praktilisest pärimusest teatakse, ei

pruugita seda enam edasi anda. Küll on valdav osa saunalisi olnud seisukohal, et saun on püha koht nii ihule kui hingele, seal ei riielda ega ropendata. Vihategu on peetud perekondlikuks ettevõtmiseks, ehkki füüsilise jõu tõttu peetakse paremaks vihasidujaks mehi.

TÜ folkloristika bakalaureuseõppe tudeng Kadri Villemi ettekande põhiosa käsitles aastail 1993–1996 Setumaalt kogutud välitöömaterjalides leiduvaid kurja silma uskumusi ning materjali analüüsi Amica Lykiardopoulose struktuursest raamistikust lähtudes.

Eesti Humanitaarinstituudi kultuuriteooria magister Aliis Kiiker tutvustas oma ettekandes 21. sajandi Eesti krematsiooni ja põletusmatuseid aastail 2009–2011 kogutud empiirilise materjali põhjal. Nagu selgus, on tegu äärmiselt mitmekesise ja kirju alaga ning võimalikke lahendusi loovad perekonnad endile ise, samas sõltub palju ka lahkunu soovidest ja suhtlusringkonnast. Peamiseks kremeerimise põhjuseks on hügieenitaotlus, aga ka esteetikataotlus ning usk “vanade eestlaste” kommetesse. Krematsiooni eripära tõttu võib tavapärane matusereeglistik jääda justkui lõpetamata, urn tuhaga maetakse soojemal ajal või ei maeta üldse; samuti on täheldatav kombestiku täitmise lühidus, seda juba krematooriumi ettekirjutuste tõttu, ning ka mõningane tähenduslikkuse kadumine – tseremooniale tullakse töölt ja minnakse kohe tööle tagasi.

Kadri Tüür Eesti Kirjandusmuuseumist tutvustas vastavalikustatud digitaalarhiivi KIVIKE (kirjandusmuuseumi virtuaalne kelder) ning sellega seotud praktilisi probleeme. KIVIKEse moodustavad Arhiivraamatukogust, Eesti Rahvaluule Arhiivist ning Eesti Kultuuriloolisest Arhiivist välja valitud ja digiteeritud haruldased raamatud ja käsikirjad. Digitaalarhiivi loomisel on tekitanud küsimusi osakonniti erinev metaandmestik ja selle esitamine nii, et võõrale kasutajale oleks otsing selgete ja arusaadavate valikutega. Samuti on küsimuseks kasutaja identifitseerimine ID-kaardiga, mis on olnud riigipoolne tingimus, kuid mida ei pruugi olla võimalik kasutada mujalt maailmast. Tundlikuks küsimuseks on ka autoriõigus, sest digiteeritud materjali paljundamist on praktiliselt võimatu takistada. Nii jäi ettekandja ootama kuulajate ja kasutajate tagasisidet, mis aitaks tõhustada senist süsteemi.

TÜ folkloristika magistrant Kaisa Kulasalu pidas ettekande Eesti Rahvaluule Arhiivi kogudest Nõukogude perioodil tsenseeritud materjalist. Ettekandja osutas mitmetele segadustele ja järjekindlusetusele sobimatu folkloorimaterjali tsenseerimisel, vastavaid otsuseid pidid vastu võtma arhiivitöötajad ise. Kui 1940. aastate teisel poolel langesid tsensuuri ohvriks peamiselt laulud, naljandid ja anekdoodid, kus võidi mainida venelasi, kommuniste või muid keelatud isikuid, siis aastatel 1950–1952 eemaldati materjalidest valdavalt obstsõnset sisu. K. Kulasalu kirjeldas pisut pikemalt ka arhiivijuhataja Oskar Looritsaga seotu tsenseerimist.

TLÜ Ajaloo Instituudi doktorant Maarja Merivoo-Parro keskendus oma algjärgus doktoritööle Põhja-Ameerika pagulasnoorsoost, tutvustades põlvkondadesiseseid nihkeid ja muutusi, eestlasteks kasvatamist ja vastavaid koole, noorsooliikumisi ning ringe. Ehkki ettekanne puudutas valdavalt teise maailmasõja järel kasvanud noorsugu, tõi M. Merivoo-Parro võrdlusi ka varasematest aegadest, samuti tuli jutuks parem- ja vasakpoolsete eestlaste suhted ning neist tulenev kogukondade areng. Kuulajate seast toodi näiteid eestlaste diasporaadest mujalt maailmast, samuti puudutati tänapäevast, uut väliseestlaste põlvkonda.

Konverentsi teisel päeval keskenduti Eesti Rahva Muuseumis mitmesuguste kultuurinähtuste etnoloogilisele analüüsile.

TÜ magistrant Sigrid Solnik võttis eneserefleksiivse arutluse alla etnoloogiliste välitööde metodoloogia. Ajendatuna oma kogemusest etnoloogilise filmi tegemisel keskendus ta videokaamera kasutamise eelistele ja puudustele võrdluses tavapärasemalt praktiseeritava osalusvaatlusega välitöömaterjali kogumisel-salvestamisel. Algaja filmitegijana tajus Solnik ühe peamise väljakutsena vajadust lülituda verbaalsusel põhinevalt mõtlemiselt ümber visuaalsele mõtlemisele.

Filmitemaatika lahkamist jätkas TÜ tudeng Sten Kauber, võttes vaatluse alla nõukogudeaegsed eesti filmid mälu-meediumina ning käsitledes nostalgia, mineviku rekonstrueerimise ja kultuurimäluga seonduvaid küsimusi. Teemat avas ettekandja kaht erinevat põlvkonda esindavate (vanuses 19–20 ja 38–45) naistega läbiviidud intervjuudele tuginedes. Muuhulgas pööras Kauber tähelepanu ka filmides esitatud naise ja mehe kuvandile ning informantide suhtumisele nendes representatsioonidesse.

TÜ etnoloogiadoktorant Katrin Alekand arutles inimese keha kui kommunikatsioonivahendi üle, tuginedes arusaamale, et inimesel on (vähemasti) kaks keha – bioloogiline ja kultuuriliselt konstrueeritu. Alekand tegi intrigeeriva sissevaate traditsiooniliste kehamuutmistehnikate kasutamisesse kaasaegses Lääne kultuuriruumis, pöörates tähelepanu problemaatikale, mis kaasneb kultuurilaenude kohandamisel uude keskkonda.

Tallinna Ülikooli magistrant Sander Jürisson jätkas konverentsi esimesel päeval alustatud diasporaauurimist puudutavate küsimuste avamist, võttes vaatluse alla 1850. aastatel alguse saanud eestlaste väljarände Brasiiliasse. Jürisson näitas, kuidas tihti majanduslikult ajendatud väljarändajate kujutlustes Brasiiliast võib täheldada piibellikku töötatud maa leidmise lootust, mida sageli ei kahandanud ka kaasmaalaste negatiivse rändekogemuse laialdane kajastamine ajakirjanduses.

TÜ etnoloogiamagistrant Helleka Koppel andis Austraalias omandatud isikliku kogemuse ja läbiviidud intervjuude põhjal ülevaate seljakotirändurite (*backpackers*) kogukonnast. Ta analüüsis vastuolusid seljakotirändurite ideoloogia ja praktika vahel ning osutas, kuidas sellest vastuolust tulenevalt on osa seljakotiränduritest oma identiteedi konstrueerimisel hakanud lisaks peavoolu turistidele vastanduma ka teistele seljakotiränduritele.

TÜ etnoloogiamagistrant Epp Tamm tutvustas 2010. ja 2011. aastal TÜ etnoloogiatudengite välitööde käigus kogutud materjali Võrumaa saunakultuuri kohta. Tamm keskendus võrdlevalt Võru ja Urvaste valla suitsusaunakultuuri piirkondlikele iseärasustele ning pööras tähelepanu ka suitsusauna seostamisele Võrumaa ja võrokeseks olemisega suitsusauna Eesti vaimse kultuuripärandi nimistusse arvamise taustal.

TÜ etnoloogiamagistrant Katre Koppel uuris küsimust, kuidas suhestub Eestis populaarsust kogunud uue vaimsuse (*new age*) ideestik kristlusega, võttes empiiriliseks aluseks 2011. aasta juunist 2012. aasta märtsini EELK Tartu Jaani kirikus toimunud vabastava hingamise (tervendamispraktika uues vaimses) seansid. Ta vaatles, milliseid paralleele leitakse nende kahe õpetuse vahel ja milliseid kristluse elemente sobitatakse uue vaimsuse mõtteviisi.

Usuteemalist arutelu jätkas TÜ etnoloogiadoktorant Andrus Kask, kes mõtiskles identiteedi kujunemise ning väljendamise üle loodususu ja kristluse kokkupuutel põhjahantide kultuuris. 2011. aasta suvel Põhja-Venemaal toimunud soome-ugri kristliku festivali ja sekulaarse kaluripäeva tähistamise näitel arutles Kask folkloori rolli üle ning leidis, et identiteedi määramisel oli laulu või tantsu sisulisest tähendusest olulisem roll vastava folkloorižanri vormil.

Konverentsi lõpetas TÜ etnoloogiamagistrant Jaanika Jaanits, kelle ettekanne käsitles Komi noorteühenduse Mi tegevust komi keele ja kultuuri säilitamisel, tutvustamisel ja populariseerimisel. Jaanits analüüsis ühenduse korraldatud üritusi ja läbiviidud projekte, tuues välja, milliseid meetodeid ja strateegiaid oma eesmärgi saavutamiseks kasutatakse. Ülevaatest selgus, et tänu aktiivsetele eestvedajatele on noorteühendus olnud viimastel aastatel oma tegevuses varasemast edukam ja ühiskondlikult märgatavam.

Ave Tupits, Piret Koosa

Eesti folkloristika aastapremia sai Madis Arukask

2011. aastal asutas Akadeemiline Rahvaluule Selts (ARS) koostöös Eesti Kultuurkapitaliga eesti folkloristika aastapremia, et tunnustada kõrgel professionaalsel tasemel teaduslikku või/ja teadustulemusi populariseerivat tööd folkloristikas, meie rahvuskultuuri ühes keskses valdkonnas. Premia määramisel arvestatakse jüripäevast (23. aprill) jüripäevani ilmunud publikatsioone ja muud teadustegevust. Kaalutakse töö taset; teema ja tulemuste olulisust ja uudsust (nt unarusse jäänud või varem uurimata olulise valdkonna või piirkonna käsitlemist, uute meetodite kasutamist); olulisust eesti rahvuskultuurile ja folkloristikale. Premia antakse välja Eesti Kultuurkapitali toel.

2011/2012. aasta premia nominendid olid Mall Hiimäe Eesti Rahvaluule Arhiivist, Mare Kõiva Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonnast ja Madis Arukask Tartu Ülikoolist.

31. mail anti teine eesti folkloristika aastapremia Tartus Eesti Kirjandusmuuseumis toimunud Akadeemilise Rahvaluule Seltsi aastakoosolekul Madis Arukasele.

Suure õpetamiskoormuse kõrval on Arukask viimase aasta jooksul avaldanud muljet-avaldaval hulgal publikatsioone. Tema teadusartikleid iseloomustab mitmekülgsus, uudsed teemakäsitlelused, interdistsiplinaarsus ja suunatus mitte ainult Eesti lugejatele, vaid ka rahvusvahelisele publikule. Teaduslikke publikatsioone on Arukaselt ilmunud viimasel aastal Eestis, Soomes, Venemaal, Inglismaal, Ameerika Ühendriikides ning Ungaris, seejuures ülemaailmselt tunnustatud kirjastustes (Equinox, Anthem Press). Laureadi hämmastavast produktiivsusest suulise esinejana annavad tunnistust ettekanded arvukatel rahvusvahelistel konverentsidel Eestis, Hollandis, Ungaris, Lätis, Hiinas ja Prantsusmaal. Tema interdistsiplinaarset suunitlust väljendavad nii erinevate teemade käsitlelused, artiklite avaldamiskohad kui ka 2011. aastal koos Kristiina Praakliga toimetatud ajakirja *Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics* erinumber. Viimase aasta jooksul ilmunud teaduspublikatsioonid ja ettekanded hõlmavad järgmisi teemavaldkondi: vepslaste ja teiste läänemeresoome rahvaste surnuitkud, (surnu)keha

*Madis Arukasele andis folkloristika aastapremia üle ARSi juhatuse liige Eda Kalmre.
Foto: Alar Madisson, 2012.*

ja ekshumatsiooni tähendus surmakultuuris, itkemise kontekstualiseerimine; Vepsa kultuuri ja rahvausundi erinevad aspektid; välitööd; eepos *Kalevipoeg*; läänemeresoome loomismüüt.

Ell Vahtramäe

Rahvusvaheline folkloorisümposium “Üleloomulikud kohad”

Juuni alguses (4.–7. juunini) toimus Tartus rahvusvaheline muistendiuurijate sümposium, mille korraldasid Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakond, skandinavistika osakond, Tartu NEFA ja kultuuriteooria tippkeskus. Tegemist oli kuuendat korda toimuva põhjala, keldi ja balti kultuuriruumi folkloriste ja naaberdistsipliinide esindajaid koondava üritusega, mis sai sedapuhku esmakordselt teoks Läänemere idakaldal. Lisaks osalejatele mainitud piirkondadest oli esinejaid tulnud ka hoopis kaugemalt, näiteks Havailt, Indiast, Lõuna- ja Põhja-Ameerikast.

Ettekannete põhirõhk oli kohapärimusel, kuid käsitletud teemade spekter oli laiem, puudutades paljude maailma rahvaste folkloori. Tutvustati nii klassikalisemaid teemasid (nt žanriproblemaatika, kuradi ja teiste üleloomulike olenditega seotud pärimus) kui ka uudsemaid vaatenurki (sooline perspektiiv kohapärimuses, teatrifolkloor, rahvausk *versus* rahvaskeptsism, muistendite uurimine uusima arvutitehnoloogia abil), samuti vanema ja uuema diskursuse seoseid (nt koha- ja haldjamuistendite kajastumine moodsas kirjanduses, muuseumid kui võimalus rituaalse ruumi lokaliseerimiseks). Mitmed esinejad vaatlesid kohtade ja nendega seotud pärimuse muutumist läbi aja, kriteeriume, mis inimeste (sh folkloristide) arvates üldse teevad ühest kohast üleloomuliku

paiga. Huvipakkuvad olid käsitlused, milles vaadeldi kohapärimuse uurijat kui samuti oma ajastu kultuurilistest tähendustest ja uskumustest mõjutatud isikut. Ettekannete vahelistest elavatest diskussioonidest ilmnas, et ka näiliselt kitsal alal avalduvatel folkloorinähtustel on laiemat kõlapinda ja paralleele, mitmed arengud (nt pärimuse üha suurenev kasutamine meelelahutuses, turunduses ja turismis) on universaalsed, seega jätkub küllaga arutamisainest ka veel paljudeks järgmisteks sümposiumideks.

Reet Hiemäe

Kroonika

Akadeemilises Rahvaluule Seltsis

31. mail oli Eesti Kirjandusmuuseumi saalis ARSi hooaja viimane koosolek. Eelmise aasta folkloristika preemia laureaat Tiiu Jaago rääkis ettekandes “Ununevad asjad” Karuse kihelkonna Petaaluse külaga seotud uurimisainesest. Järgnevat kuulutati välja Eesti folkloristika aastapreemia saaja, kelleks on Madis Arukask.

Pärast ARSi tegevuse aruande ärakuulamist ja kinnitamist esitleti *Vana Kandle* kümnendat keelt – vanemate rahvalaulude kogu Paide ja Anna kihelkonnast. Väljaande koostas Eesti tuntumaid regilaulu-uurijaid Ottilie Kõiva, kes ise on pärit Anna kihelkonnast Nurme külast Pritsu talust. Viisideosa koostajaks on folklorist ja muusikapedagoog, Eesti Rahvaluule Arhiivi teadur Janika Oras.

Ell Vahtramäe

Eesti Rahvaluule Arhiivis

19. aprillist 18. maini viibisid Anu Korb ja Andreas Kalkun välitöödel Krasnojarski krai eestlaste ja setude asualadel, filmijatena osalesid lisaks Vahur Laiapea ja Eva Sepping. Ühtlasi võeti osa Krasnojarski Eesti Seltsi 20. aastapäeva pidustustest (20. ja 21. aprillil), kus A. Korb ja A. Kalkun tutvustasid plaadiantoloogiat “Siberi setode laulud”.

25. ja 26. aprillil korraldasid Eesti Rahva Muuseum ja Eesti Rahvaluule Arhiiv järjekordse noorte etnoloogide ja folkloristide konverentsi (<http://www.folklore.ee/era/nt/index.html>). Osales 18 noorteadlast Tartu ja Tallinna Ülikoolist, Eesti Kirjandusmuuseumist ning Eesti Rahva Muuseumist. Ettekannetes keskenduti diasporaa-uurimustele, filmimaailmale, saunakultuuri erinevatele tahkudele, ideoloogiale, identiteediküsimustele ning usundilisele ja religioossele maailmapildile nii Eestis kui kaugemal. Tutvustati ka kirjandusmuuseumi vastavalikustatud digitaalarhiivi KIVIKE (kivike.kirmus.ee).

19. mail sai ERA eestvõttel (kureeris Maarja Aigro) muuseumiöö “Öös on kino” raames vaadata kirjandusmuuseumi töötajate koostatud filme, kuulata mäluasutuste segakoori MaSK ja Riia Mentzendorffi maja segakoori Sonante; toimus mõistatamine, muinasjutustamine ja laulmine, Lilla Daami saatel sai seigelda kirjandusmuuseumi ajaloolistes ruumides. Lisaks avati ERA trepialeriis Siret Rootsi graafikanäitus “Lugu”.

4.–7. juunini osales Ave Tupits Tartus rahvusvahelisel konverentsil “Supernatural Places” (<http://www.ut.ee/folk/index.php/en/events/295>) ettekandega “He Comes up from the Cellar[stairs], Sighs at the Door and Disappears Somewhere on the Stage.” About the Supernatural in Theatre”.

7. juunil osalesid Saatse Seto Muuseumis seminaril “Omanäoline Lõuna-Eesti” (<http://www.fennougria.ee/index.php?id=25682>) Moon Meier ja Kärri Toomeos-Orglaan Eesti Kirjandusmuuseumi/Tartu Ülikooli muinasjuttude töörühmast.

21.–23. juunini osales Risto Järv Lissabonis rahvusvahelisel konverentsil “The Grimm Brothers Today. Kinder- und Hausmärchen and Its Legacy 200 Years After”(http://grimm2012lisbon.ielt.org) ettekandega “Rotkäppchen and Seven Dwarfs: Characters and their Combinations in Fairy Tales Jokes”.

26.–28. juunini võttis Anu Korb Tartus Eesti Kirjandusmuuseumis osa BaltHerNeti konverentsist “Hidden Treasures/Varjatud varandused” (<http://www.balther.net/program-2/>) ettekandega “Rosalie Ottessoni rahvaluulekesksed kaastööd Siberist aastatel 1969–1976”.

26.–29. juunini osales Janika Oras Bulgaarias, Plovdivis rahvusvahelisel konverentsil “Eighth Annual Conference of the SIEF Working Group on the Ritual Year: Migrations” ettekandega “Song fights in contemporary Estonian weddings – experiences and meanings”.

Ave Tupits

Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonnas

29. ja 30. märtsil osalesid Raivo Kalle ja Renata Sõukand teaduslik-praktilisel konverentsil “Terve loom ja tervislik toit” ettekandega “Looduslikud söögitaimed eestlaste toidulaul”.

30. märtsil esinesid Raivo Kalle ja Renata Sõukand Tartus Pärandkoosluste Kaitse Ühingu 15. aastapäeva ettekanneteõhtul: “Looduslikud söögitaimed eestlaste toidulaul: 2011. aasta küsitluse esialgsed tulemused”.

8.–11. maini osales Nikolai Kuznetsov ühe korraldajana Tartu Ülikoolis korraldatud rahvusvahelisel soome-ugri üliõpilaskonverentsil IFUSCO.

17.–19. maini osales Tõnno Jonuks Kaliningradis 6. rahvusvahelisel Läänemere piirkonna looduslikke pühapaiku käsitleval konverentsil ettekandega “Mesolithic holy sites – is there holiness without oral tradition?”

17.–20. maini osalesid Renata Sõukand ja Raivo Kalle Prantsusmaal Gîtes de Briandes'is, (Luna) Rahvusvahelise Etnobioloogia Ühingu (International Society of Ethnobiology) teisel kongressieelsel seminaril.

18.–20. maini Ungaris Pecsis toimunud rahvusvahelisel Peci Ülikooli etnoloogia ja kultuuriantropoloogia osakonna, Ungari Etnograafia Seltsi Folkloori osakonna ja ISFNR Usundiliste juttude uurimiserühma konverentsil Body, Soul, Spirits and Supernatural Communication esines ettekandega “Body and Soul in Contemporary Estonian Belief” Mare Kõiva.

14.–17. ja 21.–26. maini viibisid Mare Kõiva ja Andres Kuperjanov koostööprojekti Uralic Mythologies raames Ungaris.

19. mail esines Piret Voolaid muuseumiööl “Öös on kino” lasteprogrammiga “Jänes hüppab kitse: Loomamõistatustest sõnas ja pildis, mõistatuste kino”.

20.–25. maini osalesid Raivo Kalle ja Renata Sõukand Prantsusmaal Montpellieris 13. rahvusvahelisel etnobioloogide ühingu (International Society of Ethnobiology) kongressil ja tegid ettekande “Changes in the use of wild food plants in Estonia” (<http://congress-ise2012.agropolis.fr/>). Nende osavõttu rahastas Euroopa Liit Euroopa Liidu Sotsiaalfondist DoRa kaudu (Raivo Kalle) ja Eesti Kultuurkapital, ETF grant E/TF9419 ja Riiklik programm EKKM09-84 (Renata Sõukand).

24.–26. maini osales Liisi Laineste Budapestis rahvusvahelisel visuaalse huumori konverentsil “Visual Encounters With Alterity” ettekandega “Images of Women in Estonian Newspaper Caricatures (1920–1939)”.

5.–9. juunini Göttingenis korraldatud 30. rahvusvahelisel konverentsil “Perspectives On Contemporary Legend” esinesid ettekannetega Eda Kalmre (Truth and Ethical Dilemmas in Contemporary Legends Told on Television), Mare Kalda (Does the Money Spell Work? Women’s Conversation via an Estonian Online Forum) ja Mare Kõiva (Yurop according to Estonians 2).

4.–7. juunini Tartus korraldatud rahvusvahelisel folkloristikasümposiumil “Üleloomulikud kohad” esines Reet Hiimäe ettekandega “The Making of a Supernatural Place: The Example of the Kassinurme Hills”.

8.–10. juunini osales Renata Sõukand Londonis kuningliku antropoloogiainstituudi (The Royal Anthropological Institute) konverentsil “Anthropology in the World” (<http://www.therai.org.uk/conferences/anthropology-in-the-world/>) sektsioonis “An ambiguous position: Traditional knowledge, economic exploitation and research” (<http://www.nomadit.co.uk/rai/events/rai2012/panels.php5?PanelID=1365>). Ta esitas seal enda ja Raivo Kalle ühisettekande “Popularisation of science: reliable interpretation of local knowledge”. Osavõttu rahastas Eesti Kultuurkapital, The Royal Anthropological Institute ja Riiklik programm EKKM09-84.

13.–15. juunini osales Katre Kikas Rootsisis Umeå Ülikoolis konverentsil “Vernacular Literacies – Past, Present and Future” ettekandega “Folklore collecting and Vernacular Literacy”.

15.–29. juunini esinesid Krakowis Jagielloniani ülikooli korraldatud Rahvusvahelise Huumoriuurimise Seltsi (ISHS) 24. aastakonverentsil kirjandusmuuseumi folkloristika osakonnast Liisi Laineste (Comedy Estonia: Stand-up and identity), Arvo Krikmann (Estonian ‘three nation’ jokes (1964–2012)) ja Piret Voolaid (Digital Databases of the Estonian Riddles as a Source for Cross-Cultural Humour Research). Seoses Teaduste Akadeemiate vahelise koostööprojektiga korraldati paneel “Estonia and Poland: Book launch”, mis tutvustas Eesti ja Poola teadlaste uurimusi huumorižanrite kohta postsotsialistikus kultuuriruumis (artiklid tervikuna ilmuvad detsembris 2012 kogumikus *Estonia and Poland: Creativity and change in cultural communication*). TÜ sotsioloogia-instituudist tegi kaasa Martin Rebane (Explaining fast transmission of political jokes in Soviet Estonia), TÜ ajakirjandusinstituudist Maarja Lõhmus (Political correctness and political humour in Soviet Estonia and beyond) ja TÜ folkloristika õppetoolist doktorant Anastasiya Astapova (Contemporary Belarusian political joke: preliminary results of the research).

2.–7. juulini osales Liisi Laineste Soomes Savonlinnas rahvusvahelises huumori suvekoolis International Summerschool for Humour and Laughter (ISS2012, korraldaja Pirjo Nuutinen Ida-Soome Ülikoolist, <http://www.humoursummerschool.org/12/index.shtml>) ning pidas seal kaks loengut: “Kernel of truth in jokes” ja “Researching jokes on the Internet”. Suvekoolis osales ka TÜ folkloristika õppetooli doktorant Anastasiya Astapova ettekandega “Student jokes among Belorussian university students”.

26.–29. juunini Plovdivis Bulgaarias SIEFi töörühma “Rituaalne aasta” 8. konverentsil esinesid ettekandega “The View from the Migrant’s Window” Mare Kõiva ja Andres Kuperjanov.

1.–6. juulini viibisid Mare Kõiva ja Andres Kuperjanov Bulgaarias Haskovo, Momtšilgradi ja Kõrdzhali ümbruses välitöödel.

Teisipäevaseminarid

8. mail peeti ühisseminar koos Turu Ülikooli usundiuurijatega. Külaskävisid Tiina Mahlamäki, Anna Haapalainen, Jaana Kouri ja Jere Kyyrö, kes tutvustasid oma ainealasid ja lahendamisel olevaid uurimisküsimusi.

Tiina Mahlamäki kaitses 2005. aastal doktoritöö *Naisia kansalaisuuden kynnyksellä. Eeva Joenpellon Lohja-sarjan tulkinta*. Tema alaks on usundiuurimine soolise seisukohast. Anna Haapalainen uurib uue vaimsuse ilminguid Soomes, Jaana Kouri vaatleb kohalike inimeste arusaamu oma elupaiga ajaloost ning kultuurilisi tähendusi, mida sealjuures luuakse. Jere Kyyrö uurib soomlust, identiteete.

Põhiettekanded pidasid Liisi Laineste (Images of women in the 20th century interwar period in humour journals) ja Tõnno Jonuks (Mesolithic holy places. Is there holiness without oral tradition?).

Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna erialastest publikatsioonidest ning toimetamispoliitikast andis ülevaate Mare Kõiva.

15. mai seminar jätkas arutelu nõukogude perioodi rahvaliku representatsiooni ja selle uurimise üle. Sten Kauberi sõnavõtt puudutas nõukogudeaegseid eesti filme kui visuaalset mälupeediumit. Esile tuli võimalus läheneda kõnealusele interdistsiplinaarsele uurimisvaldkonnale etnoloogia vaatenurgast. Töö teoreetilise baasi loovad kultuurimälu mõiste ja seda ümbritsevad kontseptsioonid. Ettekanne andis ülevaate ka empiirilise materjali analüüsist, käsitledes nõukogudeaegsete filmide vaatamispraktikat, tähendust ja nende raames interpreteeritud soolisi kuvandeid.

22. mail tutvustas Mikk Melder (Frostonova OÜ) arvutimängu “Ennemuistne” projekti, mis on inspireeritud eesti rahvaluulest – muinasjuttudest, muistenditest regivärssidest, vanasõnadest ja teistest rahvatarkustest, loitsudest, folkloorsetest tegelastest. Ta näitas töötavat prototüüpi, kuid palus folkloristidelt ka täiendavaid nõuandeid ja soovitusi.

Asta Niinemets

Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakonnas

15.–17. aprillini toimus Vilniuses rahvusvaheline noorte folkloristide konverents “Theoretical Frames and Empirical Research”, korraldajaks Leedu Kirjanduse ja Folklooriinstituut Vilniuses koos Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakonnaga.

23. aprillil pidas dr Liisa Granbom-Herranen (Jyväskylä Ülikool, Soome) loengu “Proverbs in SMS messages: Agrarian Language using Post-modern Communication” (vanasõnadest SMS-sõnumites).

3.–7. juunini korraldati Tartu Ülikoolis kultuuriteaduste ja kunstide doktorikooli intensiivseminar “Placing Texts: Folk Narrative and Spatial Construction”.

4.–7. juunini korraldasid koostöös Kultuuriteooria Tippkeskusega (CECT) ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakond, skandinavistika osakond ning Tartu Nefa rühm rahvusvahelise folkloristika sümposiumi “Üleloomulikud kohad” (programm ja teesid <http://www.ut.ee/folk/index.php/en/events/295>). Sümposium jätkas Põhjamaade, Baltikumi ja keldi folkloristide ühiskonverentside sarja, mis sai alguse 1988. aastal Dublini Ülikoolis. Järgnesid konverentsid Galways (1991), Kopenhaagenis (1993), Dublinis (1996) ja Reykjavíkis (2005). Sümposiumi korraldamist toetasid Eesti Teadusfond, Euroopa Liit Euroopa Regionaalarengu Fondi ja Euroopa Sotsiaalfondi kaudu, Haridus- ja Teadusministeerium, Eesti Kultuurkapital, Kuninglik Gustav Adolfi Akadeemia ja Tartu Kultuurkapital.

14. juunil eesti ja võrdleva rahvaluule osakonna külalisdoktorandi Marie Alohalani Browni (Hawaii ülikool, Mānoa) loeng “Ka Po’e Mo’o – Hawaiian Reptilian Water Deities”.

Kaitsmised

Bakalaureusetööd

Linda Pärn (30. mail 2012) *Sensitiivid tänapäeva eesti rahvausundis: nende kujutamine kogumikus "Eesti nõiad"*. Juhendaja prof Ülo Valk, oponent teadur Merili Metsvahi.

Kaija Rumm (30. mail 2012) *Kui mina noorelt mängisin" folkloristlik analüüs Eesti Rahvaluule Arhiivi allikate põhjal*. Juhendajad dots Tiiu Jaago ja dr Janika Oras, oponent Kadri Tamm.

Jaan Sudak (30. mail) *Irdhingekujutelm Kihnu memoraatides*. Juhendaja teadur Merili Metsvahi, oponent doktorant Toomas Pajula.

Kadri Villem (30. mail 2012) *Kurja silma uskumus Setomaal 1994.–1996. aastal kogutud materjali põhjal: teemakeskne ja žanrianalüütiline käsitlus*. Juhendaja dots Ergo-Hart Västriku, oponent magistrant Liis Reha.

Magistritööd

Moon Meier (31. mail 2012) *Tänapäevase jutuvestmise mõtestamisvõimalusi: András Bereczki ja Terje Lillmaa seisukohad*. Juhendaja dots Risto Järv, oponent dr Anu Korb.

Mari Suits (31. mail 2012) *Vandenõuteooriad kui tõlgendussüsteem ja maailmapilt. Vaateid Uuele Maailmakorrale*. Juhendaja prof Ülo Valk, oponent doktorant Kristel Kivari.

Liilia Laaneman

NEWS IN BRIEF

President's Folklore Award and the Year 2011 in the Collection

Work of the Estonian Folklore Archives

The overview by Astrid Tuisk in English is available in English in Vol 51 of *Folklore: Electronic Journal of Folklore* at <http://www.folklore.ee/folklore/vol51/news.pdf>

Young Voices 2012

The 7th conference of young ethnologists and folklorists took place in the Estonian Literary Museum on April 25, and in the Estonian National Museum on April 26. An overview of the two-day conference "Young Voices", sponsored by Estonian Cultural Endowment and the Nefa group, is brought to the reader by Ave Tupits and Piret Koosa.

The prize of the Estonian Folkloristics to Madis Arukask

In 2011, Academic Folklore Society founded the annual premium of the Estonian folkloristics in cooperation with the Cultural Endowment of Estonia in order to award the high level professional scientific work and/or work making popular the scientific results in folkloristics. On the 31st of May the second annual premium of the Estonian folkloristics was given to Madis Arukask at the annual meeting of the Academic Folklore Society in the Estonian Literary Museum in Tartu, Ell Vahtramäe writes.

International Folklore Symposium "Supernatural Places"

The 6th Nordic-Celtic-Baltic Folklore Symposium "Supernatural Places" organised by the Department of Estonian and Comparative Folklore and the Department of Scandinavian Studies, University of Tartu took place during June 4–7. An overview by Reet Hiimäe.

Calendar

A brief summary of the events and activities of Estonian folklorists from April to August 2012.